

PAPER DETAILS

TITLE: KIRSAL GÖÇ VE TARIM POLİTİKASI ARASINDAKİ İLİSKİ

AUTHORS: ERTUĞRUL GÜREŞÇİ

PAGES: 51-67

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/217356>

KIRSAL GÖÇ VE TARIM POLİTİKASI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ertuğrul GÜREŞÇİ*

ÖZET

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kırsal göç önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Kırsal bölgelerin ekonomik yapısının temelini oluşturan tarım göçün temel belirleyicisi konumundadır. Bu bölgelerdeki göçün önlenmesi ile tarımsal sorunların çözümü arasında yakın bir ilişki vardır. Bu ilişki Tarım Politikasının amacı, kapsamı ve araçları ile açıklanabilmektedir. Kırsal alandan kente göç üzerine gerek yerli gerek yabancı bir çok kalitatif çalışma ve derlemeler yapılmıştır. Ancak sorunun Tarım Politikası ile ilişkisini direkt (doğrudan) ortaya koyacak özgün bir çalışma yeterince yapılamamıştır. Bu çalışmada; Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde toplumsal dönüşümün temel nedenlerinden birisi olan kırsal göç sorununu genel bir bakış açısı içerisinde değerlendirilmiş ve Tarım Politikası ile arasındaki ilişki; Tarım Politikasının amacı, kapsamı ve araçları ile birlikte değerlendirilerek sorunun çözümünde Tarım Politikası tedbirlerini tartışmanın odağı haline getirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kırsal göç, tarım politikası, gelişmekte olan ülkeler.

The Relationship between Rural Migration and Agricultural Policy

ABSTRACT

The rural migration is considered an important problem in developing countries. The agriculture forming the economic structure of the rural area is the main cause of the rural migration. There is a remarkable relationship between the prevention of the rural migration and solving of the agricultural problems. This relationship can be explained by the aims, the frames and implements of the Agricultural Policy. There have been several national and international research and reviews on the rural migration. However, there have not been enough studies disclosing the relations between this problem and Agricultural Policy directly. In the present study, the rural migration problem which is one of the main causes of communal transform was evaluated from a point of general view and it was aimed to bring the precautions for Agricultural Policy to the centre of the arguments by examining the relationship between this problem and the Agricultural Policy together with the aim, frame and instruments of the Agricultural Policy.

Key Words: Rural migration, agricultural policy, developing countries.

1. GİRİŞ

Kırsal göç, kırsal bölgelerde yaşayanların yaşadıkları yerleri bireysel veya gruplar halinde terk ederek kendilerine yeni yaşam alanları seçmeleri olarak tanımlanabilmektedir (Doğanay, 1994). Bütün ülkelerinde, geçmişte olduğu gibi günümüzde de kırsal göç yaşanmakta ve bu olgu günümüzde de devam etmektedir. Ülkelerin sosyo-ekonomik gelişim seyrine paralel olarak her

* Öğr. Gör. Dr., Atatürk Üniversitesi, İspir Hamza Polat Meslek Yüksekokulu.

Kırsal Göç ve Tarım Politikası Arasındaki İlişki

ülkede, özellikle gelişmenin ilk aşamasında mutlak kırsal bir göç yaşanmıştır. Ülkelerin gelişim aşamaları ve kırsal göçleri arasındaki ilişki göz önüne alındığında ülkeler üç grupta toplanabilir (Ayyıldız, 1992).

1. Geri kalmış ülkeler: Nüfusunun büyük çoğunluğu kırsal bölgelerde yaşayan ve sanayileşme hızı çok düşük ülkelerdir. Bu ülkelerde kırsal göç çok az yaşanmaktadır. Bazı Afrika ve Asya ülkeleri geri kalmış ülke olarak nitelendirilebilir.

2. Gelişmekte olan ülkeler: Nüfusta kırsal bölgelerden sanayi bölgelerine doğru bir hareketlilik vardır. Sanayileşme süreci başlamış ve bu süreç devam etmektedir. Türkiye gibi ülkeler bu grupta yer almaktadır.

3. Gelişmiş ülkeler: Nüfusun büyük çoğunluğu kentsel bölgelerde yaşayan ülkelerdir. ABD, Japonya, Kanada ve AB ülkeleri gelişmiş ülke olarak gösterilebilir.

Ülkelerde olduğu gibi toplumların gelişim sürecine göre de sınıflandırılmasını Altan (2001); tarım toplumları, sanayi toplumları ve bilgi toplumları şeklinde sıralamıştır.

Kırsal göç sonucu bütün dünyada yerleşim yerlerinin genel karakteristik özellikleri değiştirmiştir. Kırsal göç günümüzün modern kentlerinin oluşmasına, kentsel nüfus oranının artmasına, sanayileşme sürecinin hızlanmasına ve bir bütün olarak düşünüldüğünde, dünyanın büyük bir sosyo-ekonomik değişimine neden olmaktadır. Kırsal göç sonucu 1800’li yıllarda, dünya nüfusunun sadece %1,70’i nüfusu yüz bini aşan kentlerde yaşıyor iken bu oran 1900’da %5,50’ye, 1970’de %22,00’a ve günümüzde %30,00’ların üzerine çıkmıştır. Dünya Bankası’nın 2000–2001 raporuna göre, 1995 yılında kentte yaşayanların oranı %45,00, kırdaki yaşayanların oranı %55,00 iken 2025 yılında kentte yaşayanların oranının %55,00 olacağı tahmin edilmektedir (Keleş, 1990; Gürlük, 2001).

Kırsal göç, bir sorun olarak daha çok gelişmekte olan ülkelerde ön plana çıkmaktadır. Bu ülkelerdeki ekonomik dönüşümün temeli, tarım sektöründe yaşanan liberalleşme ve bu sürecin tetiklediği tarım sektöründeki nüfusun çözülmesi oluşturmaktadır. Beauchemin and Schoumaker (2005), kırsal göçün gelişmekte olan ülkelerde sosyo-ekonomik ve politik kaygılara neden olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Dünyadaki kırsal nüfusun yaklaşık 2/3’ü Çin, Endonezya, Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Vietnam ve Nijerya’da yaşamakta, ancak bu nüfusun 2000–2030 yılları arasında önemli ölçüde azalacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu ülkelerdeki kırsal nüfus hareketliği sadece bu ülkeleri değil bütün bölge ülkelerini ve dünyayı da değiştirebilecektir (Bilsborrow, 2002). Kırsal göçün yoğun yaşandığı bir ülke olan Çin’de yapılan bilimsel çalışmalarda, ülkenin kırsal göçler sonucu ekonomik ve sosyal yapısının hızla değiştiği ifade edilmiştir (Zhang and Song, 2003).

Yapılan birçok bilimsel çalışmada kırsal göçün nedeni olarak, sanayileşme ve bu sürecin yarattığı işgücü talebi gösterilmiştir (Handbook in Economics 18, 2001). Sanayileşme süreci sadece bu sektörde iş gücü talebi doğurmamış, aynı zamanda tarımda işgücünde arz fazlalığına neden olmuştur. Gürler (1994), tarımda traktör kullanımının tahminen 5–9 arasında değişen tarım işçisinin boş kalmasına neden olduğunu tespit etmiştir.

Sosyolojik açıdan da kırsal göç bir nüfus hareketliliği olarak tanımlanmıştır. Yurttaş ve Yavuz (1988:20-21), köy sosyolojisi açısından kırsal göçün bir sosyal hareketlilik olduğunu ve ülke fertlerinin göçünü, coğrafi hareketlilik olarak ifade edileceğini bekitmişlerdir.

2. KIRSAL GÖÇ TEORİLERİ

Kırsal göçün nedenlerini açıklamaya yönelik birçok kantitatif çalışma yapılmış ve sonuçta aşağıdaki teoriler ön plana çıkmıştır (Çelik, 2005).

2.1. C. Clark (1935) Üç Sektör Teorisi

Bu teori; ekonomik gelişmeyle birlikte işgücünün sektörsel dağılımının tarımdan tarım dışı sektörlerle (sanayi-hizmetler) doğru kayacağına dayanmaktadır. Bu kaymaya diğer sektörlerin tarıma göre daha gelir getirici ve gelirden bir istikrar unsuru teşkil etmesi neden olmaktadır. Tarımda çalışanların diğer sektörlerle mobilizesini sağlayan temel faktör, ekonomik gelişmelerdir. Bu teori kırsal göçü, tarımsal iş gücü hareketi olarak vasıflandırmış ve bu hareketin ekonomik gelişmeye bağlı olduğunu ileri sürmüştür.

Ekonomik gelişme; ihtiyaçların artmasına ve çeşitlenmesine neden olmakta, sonuçta bu ihtiyaçların karşılanması için üretim miktarının artması ve üretim sürecinin hızlanmasına neden olmaktadır. Üretimdeki bu değişim, emek-ücret ilişkisinin yeniden yapılanmasına ve emeğin daha fazla ücret beklentisi içerisine girmesine yol açmıştır. Böylece kırsal bölgelerde zaten tam olarak kurulamayan emek-ücret ilişkisi, kendisine sanayi ve hizmetler sektöründe yeni arayışlar bulmaya çalışmıştır. Gounder (2005), tarım sektöründe sanayileşme ile birlikte, tarımsal bir dönüşümün (ektansif tarımdan entansif tarıma) yaşandığını ve işgücü fazlalığının doğduğunu ileri sürmüştür.

Gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de 1950’li yıllarda başlayan sanayileşme süreci, kırsal bölgelerdeki nüfus baskısını kısmen çözmüş ve çözülen bu nüfus, bu bölgelerden diğer bölgelere doğru kaymıştır. Kırsal bölgelerdeki nüfusun çözülmesi, Türkiye’de kentsel nüfusun artmasına neden olmuştur. 1927 yılında Türkiye’nin toplam nüfusunun yaklaşık %75,78’i kırsal bölgelerde yaşıyor iken bu oran 1950’de %74,56’ya, 1970’de %61,55’e, 1990’da %40,99’a ve 2000’li yıllarda %35,10 düştüğü ve bu oranın daha da düşeceği tahmin edilmektedir (TÜİK, 2000).

2.2. G.Myrdal'ın Kutuplaşma Teorisi

Teori; ekonomik gelişmişlik düzeyleri farklı olan ülkelerin aralarında mal ve üretim faktörlerini serbest bırakan bir ekonomik birliktelik kurmaları halinde taraflar arasında gelişmişliğin daha da artacağına dayanmaktadır. Benzer bir durum, ekonomik yönden bölgeler arası farklı gelişmişlik düzeylerine sahip olan bir ülkede de ortaya çıkabileceği düşünülmektedir. Sonuçta bölgeler arasındaki ekonomik gelişmişlik farklılığı, nüfusu gelişmiş bölgelerde yoğunlaştıracaktır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kırsal bölgeler, sanayileşmiş bölgelere göre daha dezavantajlı durumda olup nüfusun bu bölgelerden diğer bölgelere doğru hareket ettiği tespit edilmiştir.

2.3. W.A.Lewis (1954)'in İkili Ekonomi Teorisi

Ekonomi; kırsal tarım ve kentsel sanayi olmak üzere iki sektöre dayanmaktadır. Teorinin ortaya çıkışı, kırsal göç ile ekonomik gelişme arasındaki ilişkinin kantitatif verilerle kurulmaya çalışılmasına dayanmaktadır. Yapılan çalışmada; kırsal göçün bölgeler arasında değil sektörler arasındaki gelir ve istihdam fırsatı farklılığından kaynaklandığı ileri sürülmüştür.

Sektörlerin bölgelere göre dağılımı incelendiğinde, tarım sektörünün kırsal bölgelerde, sanayi sektörünün ise kentsel bölgelerde yoğunlaştığı görülecektir. Böylece söz konusu bu teori kırsal göçü, sektörler arasındaki ekonomik gelişmeye bağlamakla birlikte, sonuçta sektörlerin yoğunlaştığı bölgeleri de ilerleyen yıllarda kapsar duruma getirmiştir.

2.4. P.Todoro (1976)'un Teorisi

Todoro, bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizliğin göçün temel belirleyicisi olduğunu ileri sürmüştür. Kırsal bölgelerin sosyal ve ekonomik yönden diğer bölgelere göre daha geride olması bu bölgelerdeki nüfusu hareketlendirmektedir. Ekonomideki fırsatların sosyal alana yansması kırsal bölgelerdeki göçü daha da arttırmaktadır.

2.5. Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi

Bu teori ülkeler arasındaki dış ticareti açıklamaya yönelik olarak geliştirilmiştir (Çelik ve diğer; 2006: 5-7). Mutla olarak üstün olma, sektörler arasında düşünüldüğünde, aynı malın birim zamanda daha düşük maliyetle üretilmesi anlamına gelmektedir. Ancak söz konusu teori, aynı değerdeki bir malı sanayi ve tarım işçilerinin ne kadar zamanda ürettiği şeklinde düşünülürse, sanayi işçilerinin daha avantajlı olduğu sonucu doğabilir. Örneğin kırsal bir bölgede tarımsal faaliyet sonucu X birim değerindeki bir malı bir tarım işçisi Y zamanda üretebilsin. Benzer şekilde sanayi sektöründe X birim değerindeki bir malı bir sanayi işçisinin Z zamanda üretebiliyorsa, Y ve Z zamanlarının karşılaştırılarak sektörler arasındaki avantajlık durumu değerlendirilebilir. Bir de bu malların üretiminde işçilerin aldıkları ücret payları karşılaştırılsa daha avantajlı sektörün hangisi olduğu ortaya çıkacaktır. Tarım sektöründe çalışan

bir işçinin tarımsal üretimin özelliğinden dolayı mevsimsel bir üretim gerçekleştirecek ve diğer zamanlarında ya boşta kalacak veya ihtisaslaşmadığı diğer bir tarımsal faaliyette bulunacaktır. Bunun sonucunda işgücü verimliliği düşecek ve kendisine alternatif bir istihdam arama yolu seçecektir. Böylece tarım sektöründe çalışanlar için fırsat maliyeti daha verimli ve daha çok gelir getirici sanayi sektörü olarak ortaya çıkacaktır.

Tarımda iş verimliliği, iş ve sermaye entansitesini formülize etmiştir (Ayyıldız 1992: 22). Bu formüllerle elde edilecek değerler ile sanayi sektörüne ait parametreler karşılaştırılabilir. Sonuçta sektörler arasındaki gelişmişlik düzeyi karşılaştırılarak kırsal göçün bölgeler arasındaki ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyinden kaynaklandığı ileri sürülebilir.

Kırsal göç ile ilgili daha birçok çalışma yapılmış ve bu çalışmalar sonucu olarak elde edilen bulgular aşağıdaki gibi özetlenmiştir (Güreşçi ve Yurttaş, 2008; Beauchemin and Schoumaker, 2005; Bilsborrow, 2002; Gürler, 1994;):

1. Kırsal göç ekonomik gelişim süreci ile alakalı bir durumdur.
2. Sanayileşme süreci, kırsal göçü tetiklemiştir.
3. Kırsal göç sadece ekonomik nedenlerden dolayı değil sosyal nedenlerden de kaynaklanmaktadır.
4. Kırsal bölgelerdeki göç, bu bölgelerdeki tarımsal yapı, üretim ve gelirle alakalıdır.
5. Tarımsal faaliyetler kırsal bölgeler için dezavantajlı bir konum yaratmaktadır.

3. KIRSAL GÖÇ VE TARIM ARASINDAKİ İLİŞKİNİN TEMELLERİ

Kırsal bölgelerin tarıma dayalı ekonomik yapıya sahip olması, bu bölgelerdeki sosyo-ekonomik hayatın ve gelişmelerin tarımın bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bölgelerdeki tarımsal faaliyetlerin yapısı ve geçimini tarımdan sağlayanların yaşam standartlarının temel belirleyicisi olarak tarımı ön plana çıkarmaktadır.

Kırsal göç ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda, kırsal göçün nedenleri arasında tarımla ilgili olan faktörler ilk planda değerlendirilmektedir. Örneğin; Beauchemin and Schoumaker (2005), kırsal göçün önde gelen nedeninin tarıma bağlı olarak yaşanan geri kalmışlık olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yine; Güreşçi ve Yurttaş (2008), kırsal bölgedeki göçün nedenlerini belirlerken 14 değişken kullanmış ve bu değişkenler arasında tarımla doğrudan ilişkisi olan 6 faktörü kullanarak bölgedeki göçün analizini yapmışlardır. Gürbüz ve Karabulut (2008), kırsal göçler ve sosyo-ekonomik özellikler arasındaki ilişkiyi belirlerken 43 faktör kullanarak regresyon ve korelasyon analizleri yapmış ve bunların önemli bir kısmını tarımsal faktörler olarak değerlendirmiştir.

Kırsal Göç ve Tarım Politikası Arasındaki İlişki

Çelik (2005), kırsal göç analizini itici ve çekici güçler yaklaşımı ile ele almış ve itici faktörler arasında, topraksızlık ve tarımda makine kullanımını neden olarak göstermiştir. Kırsal göçün tarımla ilişkisi, çoğunlukla bu bölgelerdeki itici faktörlerin temel belirleyicisinin tarım olması konusunda odaklaşmaktadır. Kırsal göç teorilerinde, nedensel faktörler temelde üç ana başlıkta toplanmaktadır. Bunlar;

1. Bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeylerindeki farklılık,
2. Sektörler arasındaki farklılık,
3. Sanayileşme ve tarımda sanayileşmenin getirdiği sermaye kullanımının artması

Birinci faktör, bölgelerin ekonomik yapısı ile alakalı olup, kırsal bölgelerdeki ekonomik yapının tarımla doğrudan ilişkisini göstermektedir.

İkinci faktör, tarımın genel dezavantajlı özelliğinden kaynaklanmakta ve diğer sektörlerle arasındaki fırsat eşitsizliğine dayanmaktadır.

Üçüncü faktör ise sanayileşmenin, sanayide işgücü talebini doğurması ve tarımda kullanımı ile işgücünde arz fazlası yaratmasıyla açıklanmaktadır.

Kırsal göç ile yukarıda ifade edilen gerçekler, kırsal göçün tarımsal olarak nedensel bir ilişkiyi ortaya koymaktadır. Kırsal göçün tarımsal temelleri arasında bir başka yaklaşım ise, göçü önlemek için alınması gereken tedbirler konusunda tarımsal tedbirlerin ön plana çıkmasıdır.

Mberu (2005), Nijerya'daki kırsal göçün önlenmesinde gelir farklılığının önlenmesi için, göç veren bölgelerde gelir arttırıcı tarımsal önlemleri ön plana çıkarmıştır. Benzer şekilde Beauchemin and Schoumaker (2005), kırsal göçün önlenmesinde alınacak tedbirler arasında tarımsal tedbirlerin önemini vurgulamışlardır.

Türkiye'de kırsal göçün önüne geçmek için, bölgesel bir takım tedbirler alınmış ve bu tedbirleri GAP Projesi gibi sonuçları uzun vadeye yayılacak programlar geliştirilmiştir. GAP ile bölgede tarımsal arazilerin sulanabilirliği arttırılmış ve bu çalışma bölgedeki çiftçi gelirinde önemli bir artış sağlanarak bölgedeki göçün önlenmesi kısmen de olsa başarılmıştır (Akış ve Akkuş, 2007). DPT'nin Nüfus, Demografi ve Göç İhtisas Komisyonu Raporu'nda kısa ve orta vadede göçün önlenmesi için bazı tedbirler sıralanmıştır. Bunlar arasında yerel potansiyellerin geliştirilmesi, alt yapı hizmetleri, yatırımlar vs. en önemli olanlardır (DPT, 2007).

Yavuz ve diğerleri (2004), Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde kırsal göçün önlenmesi için, genç nüfusun çiftçiliğe özendirilmesi ve işletme başına düşen arazi miktarının arttırılması gibi tarımsal tedbirleri ileri sürmüşlerdir. Güreşçi ve Yurttaş (2008), bölgedeki göçün önlenmesi için alınacak tedbirler

arasında; mevcut tarımsal yapının iyileştirilmesi ve alternatif tarımsal faaliyetlerin geliştirilmesi gerektiğine işaret etmiştir.

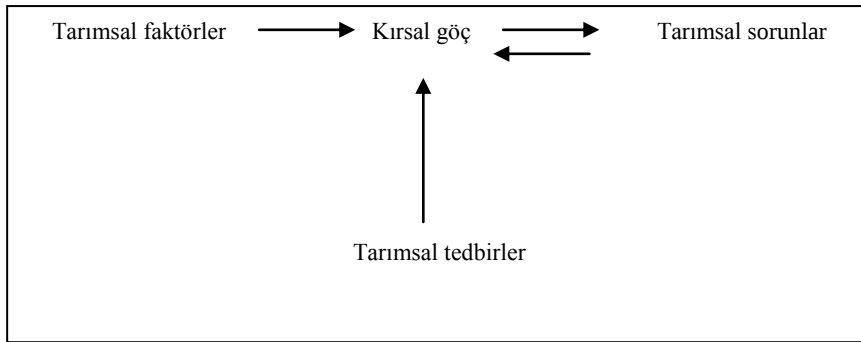
Sonuçta kırsal göç ile tarım arasında, göçün önlenmesi konusunda bir ilişki kurulmuştur. Özetlenecek olursa kırsal göçün tarımla ilgili temelleri arasında;

1. Nedensel bir ilişki: Kırsal göçün nedenlerinin büyük bir bölümü tarımsal nedenleridir.

2. Sonuçsal bir ilişki: Kırsal göçün sonuçları tarımsal nüfusu, yapıyı, geliri, üretimi ve verimliliği etkilemektedir.

3. Çözümsel bir ilişki vardır: Sebep ve sonuçlara bağlı olarak kırsal göçün önlenmesinde tarımsal tedbirler ön plana çıkmaktadır. Kırsal göç ve tarım arasındaki ilişki Şekil 1’deki gibi ifade edilebilir:

Şekil 1: Kırsal göç ve Tarım Politikası arasındaki ilişki.

Kaynak: Yavuz; 2001, Eraktan; 2001; Güreşçi ve Yurttaş; 2008

Kırsal göç ile tarım arasındaki nedensel, sonuçsal ve çözümsel ilişki Tarım Politikasını ön plana çıkartmaktadır.

4. KIRSAL GÖÇ VE TARIM POLİTİKASI

Kırsal göç ile Tarım Politikası arasındaki ilişki için doğrudan ve dolaylı ilişki şeklinde bir yaklaşım geliştirilerek açıklanabilir.

Doğrudan İlişki Yaklaşımı

Kırsal göçün nedenleri, sonuçları ve kırsal göçü önlemeye yönelik alınacak tedbirler ile Tarım Politikası arasında doğrudan bir ilişki vardır. Örneğin; tarımda toprak-insan ilişkisindeki bozukluk bir neden, bu bozukluğun yarattığı ekonomik ve sosyal sorunlar bir sonuç ve bu yapıyı düzenlemeye yönelik alınacak önlemler, kırsal göç ile Tarım Politikası arasında doğrudan bir

Kırsal Göç ve Tarım Politikası Arasındaki İlişki

ilişkiyi ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Tarım Politikası araçlarının bazıları doğrudan kırsal bölgeleri ilgilendirmektedir. Taban fiyat ve tavan fiyat uygulamaları, direkt çiftçi gelirlerini etkilemekte ve bu etki kırsal bölgelerdeki ekonomik ve sosyal hayatı şekillendirmektedir.

Dolaylı İlişki Yaklaşımı

Tarım Politikası, kırsal bölgelerde sadece tarımın ekonomik ve teknik yönüyle alakalı olmayıp aynı zamanda sosyal yapısı ile de alakalıdır. Yine Tarım Politikasının olası amaçları arasında dolaylı yünden tarımı etkileyen faktörlerde bulunmaktadır. Örneğin Eraktan (2001: 26-29), Ulusal Tarım Politikasının amaçları arasında, çevrenin korunması gerekliliğini ileri sürmüştür. Benzer şekilde Güreşci ve Atsan (2009), Avrupa Birliği'nin (AB) Ortak Tarım Politikası (OTP) reformları yapmasının nedenlerinden birisi olarak tarımsal faaliyetlerin çevreye verdiği zararların etkili olduğunu ve bu etkilerin en aza indirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Görülüyor ki Tarım Politikasının daha uzun vadedeki amaçları ve araçlarının bazıları tarım sektörünü dolaylı yünden etkilemektedir. Bu etkiler kırsal toplumun sorunlarına bazen ulusal ve bazen küresel bir bakış açısı geliştirmeyi hedeflemektedir. Sonuçta kırsal toplumun hareketliliğini önlemede toplumsal bir değişim, alışkanlıklar ve yaşam tarzı ile de alakalıdır. Çiftçilerin tarımsal faaliyetlerini yaparken çevreye duyarlı, tüketici sağlığına önem veren ve sürdürülebilir bir anlayışa kavuşmaları dolaylı bir etki çerçevesinde ele alınabilir.

Kırsal göçün tarımsal önlemlerle etkileşimi sonucu üç eğilim ortaya çıkabilir. Bu eğilimler ülkenin gelişmişlik düzeyine, tarımsal yapısına ve kırsal kesimin sosyolojik değerlerine bağlı olarak gelişebilir.

1. Kırsal göçü önlemek: Sadece Tarım Politikası tedbirleri ile sağlanması oldukça güç bir durumdur. Bunun için diğer ekonomik ve sosyal politikalar da kullanılmalıdır.

2. Kırsal göçü azaltmak: Sadece Tarım Politikasının ağırlıklı olarak uygulanması ile sağlanabilir.

3. Kırsal göçü makul bir düzeye getirmek: Sadece Tarım Politikası ile kısa vadede sağlanamayacak bir durumdur.

Kırsal göç ile Tarım Politikası arasındaki ilişkinin ortaya konulabilmesi için Tarım Politikasının tanımlanması oldukça önemlidir.

Tarım Politikası genel olarak, Tarım Ekonomisinin makro sorunları ile alakalıdır. Tarımla ilgili kararlar, önlemler ve uygulamaların tamamı Tarım Politikası içerisinde değerlendirilir (Eraktan 2001: 2-4).

Yavuz (2001: 6-8), Tarım Politikasının hükümetler tarafından tarıma yapılan müdahalelerin, düzenleyici, yönlendirici ve destekleyici yönünü ifade ettiğini ileri sürmüştür.

Tarım Politikası, politik bir süreç içerisinde ele alındığında devlet müdahalelerini ön plana çıkartan bir kavramdır. Devlet özellikle tam rekabet piyasasının bozulduğu durumlarda piyasaya müdahale eder. Tarımda risk ve belirsizliğin fazla olması, çoğu kez piyasaları alıcı ve satıcıların sayısı yönünden bozmaktadır. Bu durumda devlet politik araçlar (taban fiyat, tavan fiyat vb) kullanarak piyasalara müdahale eder ve tam rekabetin oluşmasını sağlar. Ayyıldız (1992: 41-64), tarıma devlet müdahalesini tam rekabet piyasasının bozulduğu durumlarda ön plana çıktığını ifade etmektedir.

Kırsal bölgelerde geçimin temel kaynağını tarım oluşturduğundan devlet, bu bölgelere müdahalesini Tarım Politikası çerçevesinde ele almaktadır. Ancak devletin kırsal bölgelerdeki soruna zamanında ve uygun araçlarla müdahale etmesi gerekmektedir. Aksi halde kırsal bölgelerde sorun, kırsal göç olarak sonuçlanmaktadır. Sonuçtan yani devletin kırsal hareketlilikten sonra bölgeye müdahale seçeneğini seçmesi, daha kapsamlı ve Tarım Politikasına ilave diğer politikaların da geliştirilmesi ile mümkün olabilecektir. Ancak kırsal bölgelerin mevcut sorunlarına yapılan müdahaleler Tarım Politikasının uygulama imkânını ve etkinliğini daha da arttıracaktır. Tarım Politikası ve kırsal göç arasındaki ilişki, sorunların başlangıcında ve bu sorunları azaltıcı veya ortadan kaldıracı nitelikte olması ile şekillenmektedir. Tarım Politikası kırsal bölgelere yönelik olarak;

1. Toprak-insan ilişkisini düzenleyici
2. Piyasa şartlarını ve bölge şartlarına uygun üretim desenini yönlendirici
3. Risk ve belirsizliği azaltıcı ve tam rekabet piyasasının oluşumunu destekleyici olarak kendisini uygun zaman, yer ve amaçta göstermek durumundadır.

Tarım Politikası, politik bir anlayışta devletin düzenleyici, yönlendirici ve destekleyici müdahalelerini kapsamaktadır. Kırsal bölgelerde yaşanan kırsal göç olgusu, büyük ölçüde Tarım Politikasının amacı, kapsamı ve araçları yönünden ilişkilendirilebilir.

4. 1. Tarım Politikasının Amacı ve Kırsal Göç

Tarım Politikasının en genel amacı, toplumun genel olarak yaşam düzeyinin artırılmasına yöneliktir. Bu amaç tarımda çalışanların sorunlarını çözmek ve onlara ölçülü bir yaşam düzeyinin sağlanması yönünde odaklaşmaktadır.

Tarım Politikasının amaçları üç ana başlıkta toplanabilir (Eraktan 2001: 26-35).

1. Üretim alanındaki amaçlar,
2. Pazar alanındaki amaçlar,

Kırsal Göç ve Tarım Politikası Arasındaki İlişki

3. Kırsal bölgelere yönelik amaçlar,

Kırsal bölge, Tarım Politikasının amaçlarının yönlendirildiği temel bir alandır. Bu sorunlar doğal olarak sektör çalışanlarının ekonomik ve sosyal sorunlarını da kapsamaktadır. Ancak üretim ve pazar alanlarına yönelik amaçlarından farklı olarak sadece teknik ve ekonomik yönlü olmayıp aynı zamanda sosyal ve altyapı yönü de bulunmaktadır.

Kırsal göçün temel nedeni olarak, kırsal bölgelerin ekonomik ve sosyal yaşam standartları ile kentsel bölgelerdeki yaşam standartları arasındaki fark gösterilmektedir. Bu yüzden Tarım Politikası sadece kırsal bölgelerdeki gelir ile ilgili sorunları çözmekle yetinmez aynı zamanda diğer bölgeler ile bu bölgeler arasındaki yaşam standartları açığını kapatmaya odaklanır.

Eraktan (2001: 26-35), kırsal bölgelere yönelik olarak Tarım Politikasının amaçlarını aşağıdaki gibi sıralamıştır:

1. Tarımda çalışanlar için yeterli gelir düzeyi sağlamak ve kırsal bölgelerde yaşayanlara uygun yaşam standardı temin etmek: Yeterli gelir düzeyini oluşturmak, bu bölgelerde yaşayanlar için göçü önleyici bir etki oluşturabilmektedir. Ancak sadece gelir artırıcı önlemler kırsal göçü önlemek için yeterli olmamakta, bunun yanı sıra diğer sosyal hizmetlerin de (eğitim, sağlık, altyapı, ulaşım vs) bu bölgelere ulaştırılması gerekmektedir. Yavuz ve diğer. (2004) ve Güreşci ve Yurttaş (2008), gelirin az olmasının kırsal göçü tetiklediği gibi, gelirin artmasının da bu bölgelerde yaşayanları aynı gelirle daha iyi yaşam standartlarına sahip olabilmek için göç edebileceklerini tespit etmişlerdir. Bu tespitler sonucu Tarım Politikasının kırsal göç ile ilgili olarak amaçlarının aşağıdaki özellikleri taşıması gerekmektedir.

1. Gelir artırıcı,
2. Geliri sürekli kılıcı,
3. Gelirin yaşam standartlarını arttırmada kullanabilecekleri sosyal imkânlarla desteklenmesi,

Kırsal göçün önlenmesine yönelik Tarım Politikasının olası amacı; gelir ve sosyal hayatı canlandırıcı bir etki yaratacak ortamın hazırlanması yönünde odaklaşmalıdır. Bu yönüyle Tarım Politikasının üretim ve pazar ile ilgili amaçlarıyla da bütüncül bir anlayışla ele alınması ve sürdürülebilir nitelik taşıması gerekmektedir.

2. Tarımda çalışanların yaşam standartlarının benzer sektörde çalışanların yaşam standartlarına yaklaştırmak ve köy-kent farklılığını azaltmak: Kırsal göçün en önemli nedenleri arasında, bölgesel farklılıklar önde gelmektedir. Nijerya'da yapılan bir kırsal göç çalışmasında bu neden öncelikli olarak vurgulanmış ve bu farklılığın azaltılması gerektiği ifade edilmiştir (Mberu, 2005).

Kırsal ve kentsel bölgeler arasındaki yaşam standartlarının farklılığı kırsal göçün önemli bir nedeni olduğu gibi Tarım Politikasında öncelikli hedeflerinden birisidir. Yani kırsal göç ile Tarım Politikası arasında sebep-sonuç ilişkisi üzerine bir analitik ilişki de kurulabilmektedir.

Eraktan (2001: 31), Heatway (1998)'in çalışmasında her toplumda kırsal kesimde yaşayanların ülkenin geleceğinin ve varlığının devamını sağlayan bir gerçek olduğunu tespit ettiğini ileri sürmüştür. Kırsal nüfusun tarımda tutulması Tarım Politikasının ön görülebilir bir hedefidir. Ancak söz konusu nüfusun makul bir seviyede tutulması daha da önemlidir. Çünkü kırsal göçler bazı ülkelerde olumlu sonuçlar verirken bazılarında ciddi sorunlara neden olmaktadır. Ayyıldız (1992: 17), sanayinin eğer iş gücü talebi varsa bu durumda kırsal göçün olumlu, aksi durumda söz konusu nüfusu ememiyorsa kırsal göçün bir ülkede olumsuz sonuçlar doğurabileceğini ifade etmiştir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kentlerin düzensiz kırsal göçleri barındıramayacak düzeyde olduğu ve kentlerde asayişin bozulması gibi önemli sorunların nedeni olduğu düşünülürse kırsal göç olumsuz sonuçlar verebileceği düşünülebilir. Zaten Türkiye'de işsizlerin önemli bir kesimi kentlerde yaşamakta ve bu işsizlerin de büyük bir bölümünün kırsal kökenli bireylerden oluştuğu düşünülürse kırsal göçün, Türkiye'de ciddi sorunların da nedenini oluşturduğu iddia edilebilir.

Kırsal göçün sakıncalı olduğu gelişmekte olan ülkelerde kırsal nüfusun tarımdan çekilmesi ve aynı yörede başka olanakların kendilerine verilmesi gerekmektedir (Eraktan, 2001: 39). Bu yaklaşım kırsal bölgelerde tarım dışı faaliyetlerin de önemli olduğuna işaret etmektedir.

Tarım Politikasının kırsal bölgelerde nüfus ile ilgili temel amacı, kırsal nüfusu belirli bir oranda tutmaktır. Bunun için Tarım Politikasının; kırsal kalkınma politikaları, çalışma politikası ekonomi politikası ve sosyal politikalarla eş güdümlü olması gerekmektedir. Tarım Politikasını kırsal göçü önlemeye yönelik olarak zorunlu kılan etkenler aşağıdaki gibidir:

1. Kırsal göç kentlerde yeni ve daha ciddi sorunlara neden olacaktır.
2. Kente göç edenler için yapılan altyapı çalışmalarının maliyeti, aynı yatırımların kırsal bölgelere götürülmesinden daha maliyetli olacaktır.
3. Kırsal göç sonucu tarımsal alanlarda kaynak israfı olacak, boş ve bakımsız araziler erozyona maruz kalacaktır.
4. Tarımsal yapıdaki bozukluk daha da artacaktır.

Kırsal göçü önlemede Tarım Politikasının öncülüğünde bütünleştirici önlemlerin alınmaması, kentsel bölgelerde daha karmaşık ve uzmanlık isteyen (çevre düzenlemesi, kentleşme, şehir ve bölge planlama vs) uzun süreli yeni politik arayışlara neden olacaktır. Böylece ülke enerjisinin ekonomik gelişme ve

Kırsal Göç ve Tarım Politikası Arasındaki İlişki

büyüme yerine kentlerde oluşan yeni kırsal bölgelerin dönüşümüne harcayacaktır.

Tarım Politikasının kırsal bölgelere yönelik amaçları, kentsel politikaların bu kültüre sahip olan kırsal kökenli insanların dönüşümüne göre daha pratik bir özellik taşıdığı söylenebilir. Çünkü Tarım Politikası, kırsal bölge insanın kültürel dokusuna daha uygun ve geliştirilebilir nitelik taşımaktadır. Kırsal bölgelerin temel geçim kaynağını tarımın oluşturması, yaşam biçimlerinin de tarıma bağlı olarak geliştiğini göstermektedir.

4. 2. Tarım Politikasının Kapsamı ve Kırsal Göç

Tarım Politikasının çalışma sahası yani kapsamının sınırları, Tarım Politikasının amaçları ile sınırlıdır. Tarım Politikasının üretime yönelik amacı; üretim tekniği, deseni, miktarı ve verimlilik gibi konulara sınırlı bir kapsam alanında, pazara yönelik amacı ise tarımsal ürünlerin arz ve talep kapsamında değerlendirilebilir. Bilindiği gibi Tarım Politikasının kırsal alana yönelik amacı da bulunup bu amaç üretim ve pazar ile ilgili amaçları da kapsayan, sosyal, ekonomik ve toplumsal değişimi de içerebilmektedir.

Tarım Politikasının kapsamını Ayyıldız (1992: 15–24), aşağıdaki gibi sıralamıştır.

1. Arazi düzenlemesi, yerleşim düzeni ve toprak kullanımı: Kırsal göçün nedenleri arasında, arazi miktarı ve kullanım durumu (kiracılık, ortakçılık vs) oldukça önemlidir. Daha çok arazisi kıt olan ve küçük işletme sahiplerinin gelirlerindeki düşüklük, kırsal hareketlilik için yeterli bir neden olduğu söylenebilir. Yavuz ve diğer. (2004) ile Güreşçi ve Yurttaş (2008), kırsal göçün nedenleri olarak kırsal göç modelinde, bu faktörleri kullanmışlar ve göçün önemli belirleyicileri arasında göstermişlerdir.

2. Tarımda çalışanlar ve küçük çiftçi sorunları: Kırsal göçün en önemli muhatabı tarımda çalışanlar olup bu kesimin karşılaştıkları sorunların neden olduğu bir kırsal hareketlilik söz konusudur. Güreşçi ve Yurttaş (2008), bölgeden göç etmeyi düşünenlerin önemli bir kısmının asıl mesleğinin çiftçilik olduğunu tespit etmiştir. Özellikle geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde tarımda çalışanların gelir, sosyal güvenlik ve aşırı nüfus baskısından kaynaklanan sorunları mevcuttur.

3. Kredi ve yatırımların kararlaştırılması: Tarımda sermaye kullanımı özellikle geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde oldukça sınırlıdır. Emeğe dayalı tarımsal faaliyetlerin sermaye yoğun işletmelere dönüşmesi bu kesime sağlanan kredilerle doğrudan alakalıdır.

4. Fiyat ve pazarlama: Tarımda fiyat ve pazarlama olanakları kırsal göçün yaşandığı ülkelerde büyük ölçüde tarımda çalışanların kontrolü dışında gerçekleşmektedir. Fiyatlara etkili olabilecek bir çiftçi örgütlenmesinin yetersiz olduğu ülkelerde, çiftçi gelirleri oldukça düşük olup pazarlanan tarımsal

ürünlerdeki çiftçi payı düşük bir düzeydedir. Türkiye ile AB tarımının mukayese edilirken, Birlik içerisinde tüketicinin ödediği tarımsal ürün fiyatının çiftçi eline geçen miktarının %100,00 olduğu durumda bir karşılaştırma yapılmıştır. Sonuçta Türkiye’de bu oranlarının, buğdayda %40,00–52,00, zeytinyağında %30,00, ayçiçeğinde %50,00 şeker pancarında %50,00 ve portakalda %80,00 olduğunu tespit edilmiştir (Ayyıldız ve diğer. 1997: 190).

Kırsal bölgelerde yaşayan ve sayıları yüz binleri bulan örgütsüz çiftçi ve köylülerin, tarımsal fiyatların oluşumunda ve pazarlama sürecinde etkili olamayışları, çiftçi gelirinin düşük olmasına dolayısıyla kırsal göçe neden olmaktadır.

Tarım Politikası kapsam itibari ile kırsal göçün nedenlerini ve çözüm önerilerini kapsayan bir disiplin içerisinde konuları ele almaktadır.

Yavuz (2001: 6–8), Tarım Politikasının kapsamı içerisinde üretim ve pazarın yanı sıra altyapının da olduğunu ileri sürmüştür. Altyapı ile ilgili olarak, tarım sektörüne götürülen, yol, su, elektrik, haberleşme, sağlık hizmetleri, okul vs sıralanmaktadır. Tarımsal sorunların sadece ekonomik boyutu olmayıp aynı zamanda sosyal boyutu da mevcuttur. Bunlar arasında, ürün fiyatları, kırsal toplum yapısı, fiyatlardaki istikrarsızlık, yeniliklere karşı tutumlar ilk akla gelenlerdir. Bu tamamlayıcı unsurların Tarım Politikası kapsamı içerisinde ele alınması kırsal göç sorununa daha geniş bir perspektifte bakılmasına neden olmaktadır. Zaten kırsal göçün nedenleri arasında tarımla ilgili olanların yanı sıra bu nedenler de önem arz etmektedir.

Tarım sektöründe üretimle ilgili sorunlar gelir düşüklüğüne ve dolayısıyla kırsal göçe neden olmaktadır. Aynı zamanda kırsal göç sonucu üretim miktarı ve deseninde yeni bir yapılanma meydana gelecek ve karşılıklı etkileşimi olacaktır. Tarım Politikasının kapsamı, özetlenecek olursa kırsal göç ile ilgili olarak sebep-sonuç ikilemini aşmaya çalışarak yeni bir ivme kazanacaktır.

Tarım Politikasının genel olarak kapsamı, kırsal bölge insanının sosyal ve ekonomik sorunları ve dolayısıyla toplumsal dönüşümünü içermektedir. Kırsal göç ile ilgili geliştirilebilecek mikro ve makro politikaların Tarım Politikasının tamamlayıcısı ve altyapısını oluşturması gerekmektedir. Çünkü tarımsal faktörler kırsal göçün hem nedenini hem de sonucunu oluşturmaktadır.

4. 3. Tarım Politikasının Araçları ve Kırsal Göç

Tarım Politikasındaki başarı iki yönlü olarak düşünülebilir. Bunlar;

1. Amaçlarına ulaşabilme,
2. Sürdürülebilir olma,

Yukarıda ifade edilen ve Tarım Politikasının başarısı yönünde kırsal göç ele alınırsa, Tarım Politikasının kırsal göçü önleme veya makul bir seviyeye

Kırsal Göç ve Tarım Politikası Arasındaki İlişki

indirilmesi bir amaç olarak belirlenebilir. Ancak kırsal nüfusu yerinde tutma sürdürülebilir bir politik düşünce ve uygulamayla başarılabilir (Yavuz, 2004:233–237; Eraktan, 2001:2–36; Yavuz, 2001:8–16).

Politik bir disiplin çerçevesinde ele alınan Tarım Politikası, kırsal göç için uygulamada aşağıdaki özellikleri taşıması başarısı için kaçınılmazdır.

1. Uygun zaman: Kırsal göçün başladığı ve artık geri dönülemez bir boyut kazanmadığı zaman. Bu zaman ayarlaması, kırsal bölge yatırımlarının daha ekonomik ve sürdürülebilir olmasını sağlayacaktır.

2. Uygun yer: Nüfus hareketliliğinin geldiği yerlerin tespiti ve politik uygulamaların bu bölgelerde yoğunlaştırılması. Kırsal göçün olduğu yerlere ekonomik ve sosyal yatırımlara öncelik verilmemesi bölgeler arasındaki dengesizliği ve dolayısıyla göçü daha da hızlandıracak bir etki yaratacaktır.

3. Uygun kitle: Kırsal kesimde göçün en fazla hangi yaş grubu veya gelir grubunda oluştuğunun tespiti çok önemlidir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde gençler ve kadınlara yönelik istihdam artırıcı politikaların geliştirilmesi bir hedef olarak belirlenmelidir.

4. Uygun araç: Kırsal göçün en önemli nedeni olan gelir düşüklüğünü önleyici olarak girdi, kredi ve pazarlama desteğinin sağlanması ve bu araçların tespit edilmesi gerekmektedir.

Tarım Politikasının en önemli özelliği, tarım sektöründeki sorunların tarımsal üretimin özelliklerine göre seçilecek araçlarla uygulanabilmesidir. Tarımda tam rekabet piyasasının aksamaması, doğal risklerin fazla olması, üretim periyodunun olması, sermaye devrinin yavaş olması vs. nedenlerden dolayı, çoğu kez Tarım Politikası araçları dikkatlice seçilmelidir. Örneğin üretim ve verimlilik sorununu aşmak için üretim ve verim artırıcı girdi temini, pazarlama sorununda pazarlama desteği, fiyatlarla ilgili sorunlarda taban veya tavan fiyat uygulamalarına öncelik verilmelidir.

Tarım Politikasına göre seçilecek araçları Eraktan (2001: 42), aşağıdaki gibi belirlemiştir:

1. Tarım kesiminde gelir düzeyinin yükseltilmesine yönelik araçlar: Doğrudan kırsal göçün nedenlerinden en önemlisi olan gelirle ilgili amaca yöneliktir. Doğrudan Gelir Desteği (DGD), taban fiyat uygulamaları, tavan fiyat uygulamaları, prim sistemleri vs.

2. Tarımsal üretim ve arzı düzenleyici araçlar: Kırsal göçü dolaylı yönde etkileyebilecek ve kırsal bölgelerdeki hareket halindeki nüfusu uzun vadede tutabilecek araçlardır. Arazi toplulaştırma çalışmaları, toprak reformu, tarımsal hukuk düzenlemeleri, veraset ve intikal konuları vs.

3. Tarımın ekonomik gelişmeye katkısının artırılmasına yönelik araçlar: Üretim faktörlerinin etkinliğini artırıcı, diğer ekonomik sektörlerle

hammadde temini, dış ticarete payının artırılması, kendine yeterlilik politikası araçları bu kapsamda değerlendirilebilir (Eraktan, 2001: 42).

Tarım Politikasının araçlarının seçiminde amaca, kapsama, bölge şartlarına ve ekonomik gerçeklere dikkate edilmesi gerekmektedir. Siyasi rant uğruna geçmişte yapılan bazı vaatlerin, Türkiye’de gerek tarım sektöründe gerek ekonomik dengelerin bozulmasında önemli etkisinin olduğu birçok kez vurgulanmıştır.

Tarım Politikası araçlarının kırsal bölgeler için seçimin üç faktör dikkate alınabilir:

1. Kırsal göçü önleyici araçlar: Bu araçlar uzun vadeli politikalar için seçilmektedir. Üretim deseninin değiştirilmesi, toprak-insan ilişkisinin düzenlenmesi, pazara dönük işletmeler haline getirilmesi yönünde yoğunlaşabilecek araçlardır. Bu araçlar diğer sosyal ve ekonomik araçlarla desteklenmelidir.

2. Kırsal göçü azaltıcı araçlar: Kısa ve orta vadeli kullanılabilecek araçlardır. Gelir artırıcı önlemler, piyasalara çiftçi lehine müdahaleler, arza ve talep dengesini korumaya yönelik araçlar bu kapsamda değerlendirilebilir.

3. Tersine göçü sağlayıcı araçlar: Kırsal ve kentsel politikaların eşgüdümü ile sürdürülebileceği araçlardır. Kentlere göç etmiş ancak yaşam standardı düşük olanların geldikleri yerlerde yapılacak iyileştirilmeleri kapsamaktadır. GAP Bölgesinde yapılan sulama çalışmalarının az da olsa tersine bir göçe neden olduğu tespit edilmiştir (Akış ve Akkuş, 2007).

Tersine göç olgusu, özellikle büyük kentlerin varoşlarında yaşayan ve sosyo-ekonomik baskı altında olan kişiler arasında oldukça yaygındır. Bu kesime yönelik Tarım Politikası araçları, yaşadıkları bölgeleri terk etme zorunda kalanlar arasında özendirici bir etki yaratmaktadır. Aslan ve Boz (2004), Adana’ya göç eden ailelerin %19,30’ü geri dönmek istediklerini, %18,70’sinin ise bu konuda kararsız olduklarını tespit etmişlerdir. Tarım Politikası araçlarının kırsal bölgelere yönelik etkilerinin tespiti için en önemli gösterge olarak kırsal göç verileri değerlendirilebilir.

5. SONUÇ

Kırsal göç, sanayileşme süreci ile birlikte başlamış olup özellikle gelişmekte olan ülkelerde önemli sosyo-ekonomik sorunlara neden olmaktadır. Kırsal göçün nedenleri, sonuçları ve çözüm önerileri için tarımsal faktörler ön plandadır. Kırsal bölgelerin ekonomik altyapılarının büyük ölçüde tarıma dayalı olması bu bölgelerdeki tarımsal uygulamaları ön plana çıkartmıştır. Tarım Politikası ile kırsal göç arasında amaç, kapsam ve kullanılan araçlar yönüyle sıkı bir ilişki vardır. Tarım Politikasında sorun yaşayan birçok ülkede kırsal göç, bu politikalardaki başarısızlığın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Kırsal göçün önlenmesi amacıyla alınacak önlemler, Tarım Politikası alternatiflerine

öncelik verilmesi, sorunun çözümüne büyük katkı sağlayacaktır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kırsal göç sorununun yarattığı tahribatları en aza indirmek için kırsal bölgelerde Tarım Politikasının amaçları, kapsamı ve araçlarının bu soruna odaklaşması önem arz etmektedir.

6. KAYNAKÇA

- Akış, A. Akkuş, A. (2007). Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin (GAP) Şanlıurfa'dakigöçetkisi.
http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makalele (03.05.2007).
- Altan, M. (2001). *Köylüler Ne Zaman Manşet Olur*. Zaman Kitap, Yayın No: 8, İnceleme: 2, 3. Ankara.
- Aslan, M. Boz, İ. (2004). Kırsal alandan kentlere göçü etkileyen faktörler: Adana örneği. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, Tokat.
- Ayyıldız, T. (1992). *Tarım Politikası Genel Politikalar ve Türkiye'de Durum*. Erzurum. Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 620, 283s. Erzurum.
- Ayyıldız, T. Açikel, S. Keskin, A. Atsan, T. (1997). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*. Erzurum. Atatürk Üniv. Yayınları No: 850, 197s. Erzurum
- Beauchemin, C. Schoumaker, B (2005). Migration to cities in Burkina Faso : Does the level of development in sending areas matter?. *World Development Vol. 33* (7), 1129–1152.
- Bilsborrow, E. R., (2002). Migration, Population Change and The Rural Environment. *ECSP Reports, Issue 8*. 69–94 pp
- Çelik, K. Kalaycı, C. Sandalcılar, A. (2006). *Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi*. Derya Kitabevi, 2. Baskı. Trabzon.
- Çelik, F. (2005). İç göçler: Teorik bir analiz. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2), 167 – 184.
- Doğanay, H. (1994). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. Gazi Büro Kitabevi, 510s. Ankara.
- DPT. (2007). DPT Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara.
- Eraktan, G. (2001). *Tarım Politikası Temelleri ve Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikası*. Uzel Yayınları, 182s. Ankara.
- Gounder, N. (2005). Rural urban migration in Fiji : Causes and Consequences. *USPEC Working Paper*. No: 2005/12.
- Gürbüz, M. Karabulut, M. (2008). Kırsal göçler ve sosyo-ekonomik özellikler arasındaki ilişkilerin analizi. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı:50, Sayfa: 37–60.
- Güreşçi, E. Yurttaş (2008). Kırsal Göçün Nedenleri ve Tarıma Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı Örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, Cilt:14, Sayı:1–2.

- Güreşçi, E. Atsan, T. (2009). Avrupa Birliği'nin (AB) 2004 yılı genişleme süreci öncesinde Türkiye ve diğer aday ülkelerin Ortak Tarım Politikası'na (OTP) uyumları ve karşılaştırılması. *Tarım Ekonomisi Dergisi (Baskıda)*.
- Gürler, A.Z. (1994). Kırdan Kente Göç Olgusu ve Kırsal Sanayi, Türkiye 1. Tarım Ekonomisi Kongresi. İzmir.
- Gürlük, S. (2001). Dünyada ve Türkiye'de kırsal kalkınma politikaları ve sürdürülebilir kalkınma. *Uludağ Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi* Cilt: 19, Sayı: 4.
- Handbook in Economics 18. (2001). *Handbook of Agricultural Economic. Value 1A, Human Capital : Migration and Rural Population Change* 741 p, 457 – 503.
- Keleş, R. (1990). Kırdan kente göçün tarihi ve Türkiye'nin durumu. *Tarım Orman ve Köy*, Sayı: 57, 6–7.
- Mberu, M. U. (2005). Who moves and who stays ? Rural out – migration in Nigeria. *Journal of Population Research*. Vol. 22, No. 2.
- TÜİK. (2000). 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları ve Göç İstatistikleri. Ankara.
- Yavuz, F. Aksoy, A. Topçu, Y. Erem, T. (2004). Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde kırsal alandan göç etme eğilimini etkileyen faktörlerin analizi, Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, Tokat.
- Yavuz, O. (2004). *Tarım Politikası*. Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Notları No: 100. Bursa.
- Yavuz, F. (2001). *Tarım Politikası II. Genel Politikalar ve Uluslar arası Tarım Ticareti*. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Yayınları No: 186, 270 s, Erzurum.
- Yurttaş, Z. Yavuz, F. (1988). *Köy Sosyolojisi*. Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü Ders Notları. Erzurum
- Zhang, K. H. & Song, S. (2003). Rural-urban migration and urbanization in China : Evidence from time – series and cross – section analyses. *China Economic Review* (14), 386 – 400.